ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Національної академії
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Володимир ЧЕРНЄЙ

14 . 12 2020

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ щодо дисертації Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», яку затверджено Вченою радою Національного університету «Острозька академія» від 24 листопада 2016 року (протокол № 6).

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, наукова лабораторія з проблем протидії злочинності ННІ № 1, інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Національної академії внутрішніх справ від 10 грудня 2020 року

Присутні:

проректор, доктор юридичних наук, професор Чернявський С.С. *(рецензент)*;

інститут підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації: директор інституту, доктор юридичних наук, професор Удалова Л.Д.; заступник директора інституту, кандидат юридичних наук, доцент Савицький Д.О.;

кафедра кримінального процесу: завідувач кафедри, доктор юридичних наук Макаров М.А. *(рецензент)*; професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Таран О.В. *(голова семінару),* професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Горбачевський В.Я., професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Азаров Ю.І.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Галаган О.І.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хабло О.Ю.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Заїка С.О., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Форостяний А.В.;

кафедра криміналістики та судової медицини: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Самодін А.В.; професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Чорноус Ю.М.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мировська А.В.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук Антощук А.О.;

кафедра оперативно-розшукової діяльності: професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Василинчук В.І.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Тарасенко О.С.;

наукова лабораторія з проблем протидії злочинності ННІ № 1: завідувач лабораторії, доктор юридичних наук, доцент Вознюк А.А.; старший науковий співробітник лабораторії, кандидат юридичних наук Грига М.А.;

відділ організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності: начальник відділу, доктор юридичних наук, професор Никифорчук Д.Й.; заступник начальника відділу, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Калиновський О.В.;

З присутніх – 9 докторів наук та 12 кандидатів наук – спеціалістів за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертації аспіранта заочної форми навчання Національного університету «Острозька академія» Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» та щодо його рекомендації до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь Якимчук Ольги Володимирівни про результати дисертаційного дослідження. У своїй доповіді здобувачем було обґрунтовано актуальність і ступінь дослідження обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, розкрито наукову новизну роботи одержаних результатів.

Під час складних реформаційних процесів, що відбуваються в Україні, питання ефективності кримінального процесуального законодавства набуває особливого значення. Забезпечення виконання завдань кримінального провадження в частині що стосується представництва юридичних осіб у кримінальному процесі потребує комплексного дослідження. Тому існує нагальна потреба у вирішенні низки теоретичних та практичних проблем пов'язаних із з'ясуванням: 1) ґенези представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні; 2) змісту понять «представництво юридичної особи у кримінальному провадженні» та «представник юридичної особи у кримінальному провадженні»; 3) характерних ознак цього виду представництва у кримінальному провадженні; 4) класифікації представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні; 5) процесуального статусу представника юридичної особи як учасника кримінального провадження; 6) порядку набуття та припинення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні; 7) порядку притягнення представника юридичної особи у кримінальному провадженні до відповідальності; 8) закордонного досвіду у сфері представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та його застосування у вітчизняному кримінально-процесуальному праві; 9) законодавчих недоліків у сфері правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та шляхів для їх усунення.

З цією метою, досліджено становлення та розвиток інституту представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні від Київської Русі до незалежної України, окрім того було розглянуто перші вчення про юридичних осіб та їх представників у римському праві.

Відтак, із врахуванням результатів дослідження, визначено що представництвом юридичних осіб у кримінальному провадженні є врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства правовідносини, що полягають у здійсненні представником юридичної особи від її імені та в її інтересах процесуальних дій з метою захисту її прав та законних інтересів, реалізації її процесуальних обов'язків у рамках кримінального провадження. У свою чергу, представником юридичної особи у кримінальному провадженні може бути дієздатна фізична особа, яка є самостійним учасником кримінального провадження, а також прокурор у визначених законом випадках, що здійснює захист прав та законних інтересів юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, та юридичної особи, яка бере участь у кримінальному провадженні в процесуальному статусі заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт на підставах визначених кримінально-процесуальним законодавством на всіх стадіях кримінального провадження.

Також, запропоновано класифікацію щодо представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні на підставі різних критеріїв: за кримінально-процесуальним статусом юридичної особи; за правовим статусом представника; за підставою виникнення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні; за характером обов'язку; за обсягом повноважень представника; за рівнем професійності представника; за стадіями кримінального провадження; за видом юридичної особи; за ознакою особистого закону юридичної особи.

Було визначено передумови та підстави виникнення та припинення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні, а також встановлені процесуальні вимоги, необхідні для набуття особою статусу представника юридичної особи у кримінальному провадженні. Доведено, що існування одних лише передумов недостатньо для виникнення представництва. Необхідна одночасна наявність передумов та підстав, а втрата хоча б однієї з передумов призводить до припинення представництва.

Разом з цим, звернута увага на те, що необхідно розрізняти поняття «припинення представництва» та «втрата особою статусу представника». Припинення представництва юридичної особи у кримінальному провадження пов'язано не з примусовим припиненням (втратою) представництва з тих чи інших причин, на відміну від втрати особою статусу представника, а у зв'язку із досягненням мети здійснення представництва у кримінальному провадженні, незалежно від позитивного чи негативного результату для юридичної особи.

Крім того, встановлено обсяг повноважень представника юридичної особи у кримінальному провадженні. Запропоновано систему повноважень (прав та обов'язків) представника юридичної особи у кримінальному провадженні за наступними критеріями: кримінально-процесуальним статусом юридичної особи, яку представляють; стадіями кримінального провадження; обсягом наданих довірителем (юридичною особою) прав та обов'язків; статусом представника юридичної особи.

Досліджено порядок та підстави притягнення представника юридичної особи до відповідальності. Розглянуто проблему накладення грошового стягнення на

представника в порядку ст. 139 КПК України, яке незважаючи на віднесення законодавцем його до заходів забезпечення кримінального провадження, за своєю сутністю є відповідальністю за невиконання процесуального обов'язку та охоплюється диспозицією ст. 185^3 КУпАП.

Проаналізовано закордонний досвід у сфері правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні, зокрема держав Європейського Союзу, США, Російської Федерації, Республіки Білорусь, КНР, Японії тощо. Виявлено недоліки та прогалини вітчизняного правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Розроблено теоретичні положення та практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства та правозастосовчої діяльності, спрямовані на ефективне здійснення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Таким чином, наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що ця робота є першим в українській кримінально-процесуальній науці комплексним дослідженням, спеціально присвяченим представництву юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Наукова новизна виражається у таких основних положеннях:

уперше:

– сформульовано поняття «представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» як врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства правовідносини, що полягають у здійсненні представником юридичної особи від її імені та в її інтересах процесуальних дій з метою захисту її прав та законних інтересів, реалізації її процесуальних обов'язків у рамках кримінального провадження;

– визначено поняття «представник юридичної особи у кримінальному провадженні» як дієздатна фізична особа, яка є самостійним учасником кримінального провадження, а також прокурор у визначених законом випадках, що здійснює захист прав та законних інтересів юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, та юридичної особи, яка бере участь у кримінальному провадженні в процесуальному статусі заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт на підставах визначених кримінально-процесуальним законодавством на всіх стадіях кримінального провадження;

– обґрунтовано необхідність передбачення підстав для представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні арбітражним керуючим;

– обґрунтовано необхідність приведення кримінально-процесуального законодавства у відповідність з цивільно-процесуальним, господарсько-процесуальним законодавством щодо самопредставництва юридичної особи;

удосконалено:

– систему класифікації представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні за характером обов'язку, підставою виникнення, обсягом повноважень представника, процесуальним статусом юридичної особи, видом юридичної особи, рівнем професійності представника, стадіями кримінального провадження, правовим статусом представника;

– правовий статус представника юридичної особи як самостійного учасника кримінального провадження через призму його повноважень, підстав набуття та припинення ним представництва, а також відповідальності;

– систему передумов і підстав для набуття та припинення статусу представника юридичної особи у кримінальному провадженні, зокрема юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

– систему ознак представництва, зокрема представництва юридичних осіб, які дозволяють відокремити цей вид представництва від інших видів процесуального представництва;

набули подальшого розвитку:

– наукові підходи щодо визначення ґенези становлення інституту представництва у кримінальному провадженні через призму розвитку юридичних осіб;

– обґрунтування необхідності введення обов'язкової участі представника юридичної особи у кримінальному провадженні;

– обґрунтування права заявника (юридичної особи) на представника;

– пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КПК України, які дозволять усунути ряд недоліків законодавства, які регулюють притягнення представника юридичної особи до відповідальності (механізм порушення судом питання про дисциплінарну відповідальність представника, подвійна юридична відповідальність представника за КПК України та КУпАП).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – як основа для подальшого дослідження представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та інституту представництва загалом, а також кримінально-процесуального статусу юридичних осіб;

законотворчій діяльності – для удосконалення правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та внесення змін до КПК України (лист-відповідь голови Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 04-27/12-2020/62753 від 01.06.2020 р.);

правозастосовній діяльності – як рекомендації для юрисконсультів, адвокатів, суддів, прокурорів та слідчих для більш ефективного здійснення кримінально-процесуального представництва юридичних осіб;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми кримінального процесу», «Судові та правоохоронні органи України», «Адвокатура України», «Правоохоронна та правозахисна діяльність», інших спеціальних курсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій, а також для підготовки спеціалістів у сфері захисту прав та інтересів у кримінальному провадженні (Акт впровадження у навчальний та науковий процеси Навчально-наукового Інституту права ім. І. Малиновського Національного університету «Острозька академія»).

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 11 публікаціях, у тому числі 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 6 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

По закінченню доповіді присутніми були поставлені наступні **запитання:**

Хабло О.Ю. У рубриці наукової новизни Вами вказується на необхідності визначення поняття «представник юридичної особи в кримінальному провадженні», як самостійного учасника кримінального провадження. У чому саме вона полягає?

Відповідь: Дійсно, нами визначається «представник юридичної особи в кримінальному провадженні», як дієздатна фізична особа, яка є самостійним учасником кримінального провадження, а також прокурор у визначених законом випадках, що здійснює захист прав та законних інтересів юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, та юридичної особи, яка бере участь у кримінальному провадженні в процесуальному статусі заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт на підставах визначених кримінально-процесуальним законодавством, що дозволяє як самостійному учаснику кримінального провадження вирішувати питання на всіх стадіях кримінального процесу.

Письмений Д.П. Проаналізувавши визначення поняття «представництво у кримінальному провадженні» іноземних та вітчизняних вчених ви стверджуєте, що поняття «представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» слід розглядати у трьох формах. Як ви їх поділяєте та у чому саме вони полягають?

Відповідь: Дійсно, ми дійшли висновку про необхідність розглядати поняття «представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» у трьох формах. По-перше, представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні є невід'ємною складовою міжгалузевого інституту представництва, тобто є сукупністю процесуально-правових норм; по-друге, це процесуальна діяльність представника, яка являє собою сукупність юридичних процесуальних дій представника, пов'язаних із реалізацією наданих законодавцем процесуальних прав та обов'язків та захистом прав та інтересів юридичної особи, яка є учасником кримінального провадження; по-третє, це правовідносини, які складаються між юридичною особою, яка є учасником кримінального провадження, її представником, а також з іншими учасниками кримінального провадження (прокурором, слідчим, обвинуваченим тощо) та судом.

Василинчук В.І. У підрозділі 2 Вами розглядаються межи та обсяг повноважень представника юридичної особи у кримінальному провадженні. Яким чином вони встановлюються та як співвідносяться?

Відповідь: У дисертаційному дослідженні нами вказується, що обсяг повноважень представника юридичної особи у кримінальному провадженні безпосередньо залежить від кримінально-процесуального статусу юридичної особи та правового статусу представника (адвокат, прокурор, керівник, працівник).

Більше того, обсяг повноважень представника може бути обмежений юридичною особою у правовстановлюючих документах. Класифікацію повноважень представника юридичної особи у кримінальному провадженні необхідно проводити за різними критеріями: обмежені та необмежені; основні та додаткові; повноваження потерпілого, цивільного позивача тощо. Щодо меж повноважень представника юридичної особи у кримінальному провадженні то на наше переконання, вони встановлюються волевиявленням юридичної особи, яке відображається у довіреності, установчих документах тощо та кримінально-процесуальним законом.

Форостяний А.В. Дайте обґрунтування відмінностям у підставах припинення представництва та втрати особою статусу представника юридичної особи у кримінальному провадженні.

Відповідь: Слід розмежовувати підстави припинення представництва та втрати особою статусу представника юридичної особи. На відміну від втрати представництва, представництво припиняється не для конкретної особи представника, а взагалі для юридичної особи у цьому кримінальному провадженні. Підставами припинення представництва юридичної особи у кримінальному провадженні є закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи, припинення юридичної особи, а також втрата юридичною особою процесуального статусу учасника кримінального провадження. До підстав втрати особою статусу представника юридичної особи у кримінальному провадженні належать: смерть представника або оголошення його померлим; визнання представника недієздатним або безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності; наявність підстав для відводу представника; закінчення строку виконання повноважень представництва; відмова представника від здійснення представництва (ст. 250 ЦК України).

Самодін А.В. Висловіть своє ставлення до ступеня відповідальності перед законом за вчинені представником юридичної особи дії або бездіяльність під час здійснення представництва. Чи передбачено кримінальну відповідальність за здійснення представництва без повноважень.

Відповідь: Представник юридичної особи у кримінальному провадженні несе персональну відповідальність перед законом за вчинені ним дії або бездіяльність під час здійснення ним представництва. За невиконання або неналежне виконання представником своїх прав та обов'язків у кримінальному провадженні передбачено адміністративну, кримінальну та дисциплінарну відповідальності. Новелою чинного законодавства є передбачення кримінальної відповідальності за здійснення представництва без повноважень. Окрім того, юридична особа вправі передбачити договірну (матеріальну) відповідальність представника за неналежне виконання ним своїх обов'язків або за завдані ним збитки у зв'язку із здійсненням такого представництва.

Никифорчук Д.Й. Чому ви наголошуєте на необхідності передбачення у КПК України положень про самопредставництво юридичної особи?

Відповідь: Дякую за запитання. 29 грудня 2019 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади,

органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення», яким було розширено поняття «самопредставництво юридичної особи» та фактично проігноровані конституційні зміни щодо монополії адвокатури відносно юридичних осіб. Ми вважаємо, що з метою уникнення зловживань та уніфікації процесуального законодавства, доцільно привести норми КПК України, що стосуються представництва юридичних осіб у відповідність із нормами інших процесуальних кодексів (ЦПК України, ГПК України, КАС України).

Вознюк А.А. Чи доцільно, на Вашу думку, притягувати до кримінальної відповідальності за «представництво без повноважень»?

Відповідь: Дякую за запитання. Дійсно з 2017 року за представництво в суді без повноважень передбачено кримінальну відповідальність. Однак, доцільність введення кримінальної відповідальності за представництво без повноважень викликає в мене сумніви. По-перше, суспільна небезпека таких дій невисока, по-друге, розміщення цієї статті у розділі «Злочини проти правосуддя» спірне, оскільки представництво в суді без повноважень не завжди може завдати шкоду правосуддю, а скоріше інтересам особи, яку представляють, по-третє ставити питання про юридичну, а тим більше, кримінальну відповідальність за представництво в суді без повноважень можна лише в тому випадку, коли особа прагне завдати або завдає шкоду правам і законним інтересам тієї особи, яку вона представляє (за умов, що її дії не містять ознак інших складів злочинів, передбачених КК України). Ми підтримуємо позицію Верховного Суду з цього приводу: представництво без повноважень не становить істотної суспільної небезпеки та не є настільки поширеним, щоб установлювати за їх вчинення кримінальну відповідальність, окрім того, за такі дії достатньо передбачити дисциплінарну та/або адміністративну відповідальність.

Рожнова В.В. Чим саме представництво юридичних осіб відрізняється від інших видів представництв у кримінальному провадженні?

Відповідь: Дякую Вам за запитання. Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні як один із видів представництв наділений певними особливостями (ознаками), які й відрізняють його від інших видів. Це, перш за все, суб'єктний склад – юридичні особи, які вимушені реалізовуватися свої процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки через інститут представників. Та у зв'язку з цим, для юридичних осіб неможлива одночасна участь юридичної особи та її представника у кримінальному провадженні. Ця ознака не характерна для інших видів представництва, але для представництва юридичних осіб це неможливо фізично. По-третє, дії вчинені представником є його самостійними власними діями, що виражають його волю, оскільки на волевиявлення юридичних осіб так чи інакше чинить вплив інститут представництва. І, по-четверте, універсальність, яка полягає в тому, що представником юридичної особи у кримінальному провадженні може бути її керівник, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні (ст. ст. 58, 63, 64^1, 64^2 КПК України). Виходячи з цих норм, юридична особа своєю довіреністю може уповноважити

будь-якого працівника на представлення своїх інтересів у кримінальному проваджені.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається **науковому керівнику, доктору юридичних наук, професору кафедри інформаційного права та інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Лук'янчикову Євгену Дмитровичу,** який відзначив науковий внесок Якимчук О. В. у питання теоретичних і практичних проблем представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Якимчук О. В має належну та достатню теоретичну підготовку. За час здобуття вищої освіти на навчання в аспірантурі зарекомендувала себе як старанний та дисциплінований дослідник, своєчасно виконувала індивідуальний план наукової роботи. Систематично бере участь у наукових заходах, що проводяться як в Україні так і поза її межами, висвітлюючи актуальні питання кримінального процесу. Можна стверджувати, що дисертація Якимчук О. В. на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» містить нові наукові положення й науково обґрунтовані результати в галузі криміналістики, що в сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання. Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження виконано зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою.

Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам, тому автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Потрібно зазначити, що дисертаційна робота Якимчук О. В. має самостійний характер, є творчою працею, виконана на достатньому теоретичному рівні і свідчить про належну підготовку автора. Підсумовуючи, можна зазначити, що здобувач провів системну та ґрунтовну роботу, яка має завершений вигляд і може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Після цього було надано слово **рецензентам** роботи:

Завідувач кафедри кримінального процесу, доктор юридичних наук Макаров М.А. Актуальність теми дослідження визначається конституційними змінами щодо правосуддя та надання правничої допомоги. Представництво юридичних осіб в Україні зазнало суттєвих змін: введено учасника кримінального провадження – представник юридичної особи, розширено процесуальний статус юридичних осіб, запроваджено так звану адвокатську монополію, оновлено як кримінально-процесуальне, так і спеціальне законодавство.

Мета і задачі роботи і достатньо успішно визначені для її досягнення завдання, що мають суттєве теоретичне і практичне значення, дають підстави вважати, що здобувачем було ґрунтовно досліджено основні питання предмета дисертації. Виділені у роботі проблемні питання розглядаються послідовно,

логічно й взаємопов'язано, з врахуванням точок зору вчених, що надає роботі стрункий і змістовно завершений вигляд.

Дисертація виконана якісно, на високому науковому рівні, одержані результати є об'єктивними. Позитивним моментом роботи є вміння автора обґрунтовувати власну думку, проводити наукову дискусію із вченими, послідовно, логічно та системно викладати матеріал. Висновки і рекомендації, сформульовані за змістом дисертації, відрізняються важливим значенням для подальшого розвитку наукових досліджень, формування теоретичних засад науки криміналістики. Достовірність отриманих наукових результатів обумовлена застосуванням низки методів наукового пізнання, використанням емпіричної бази дослідження, ґрунтовним опрацюванням використаних джерел. Слід відзначити хороший літературний стиль, доступність аргументації. Наведене дає підстави для позитивної оцінки дисертації.

Висновок – представлені матеріали є ґрунтовним завершеним дисертаційним дослідженням, яке заслуговує на підтримку та схвалення. Отже, дисертація Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, яке відповідає відповідним вимогам, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Чернявський С.С. Дисертація виконана на високому рівні роботи, про що свідчить її апробація, а також те, що висновки та пропозиції, висловлені автором у дисертації, є обґрунтованими і мають теоретичне й практичне значення. Мета дослідження відповідає предмету дослідження та правильно розкривається у відповідних завданнях. Об'єкт і предмет дослідження визначені вірно. Емпіричний матеріал цілком достатній, щоб стверджувати про об'єктивність зроблених висновків. Наукові положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на грамотному використанні сучасних прийомів і методів наукового пізнання, які обрані з врахуванням визначеної мети та сформульованих завдань.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані в дисертації, визначається декількома обставинами. Перш за все, автор достатньо повно вивчив та проаналізував наукову літературу як загальнотеоретичного, так і спеціального характеру, яка стосувалася тематики дослідження. Варто відзначити сумлінне використання здобувачем різнопланової джерельної бази, які стосуються проблематики дослідження. Дисертант використовує об'єктивну критику і науковий стиль полеміки, дохідливу мову викладу, що вказує на вдало обрану власну методику дослідження та раціональне використання загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. По-друге, достовірність одержаних наукових положень і результатів дисертації обумовлена тим, що положення та висновки не суперечать усталеним, апробованим науковим положенням у сучасній науці криміналістики.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертації та опублікованих наукових працях.

Все це дозволяє зробити висновок про належний рівень обґрунтованості

основних положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню репрезентативність та свідчить про належний науковий рівень дослідження, яке за своїм змістом і розглядом проблем відповідає поставленим МОН України вимогам.

Структура та обсяг дисертації побудована таким чином, що дозволяє здобувачу досягти обрану мету та виконати поставлені завдання.

В цілому, як свідчить зміст роботи, до захисту подано завершене наукове дослідження, яке містить низку наукових положень, що у своїй сукупності роблять значний внесок у наукову теорію та правозастосовну діяльність. Загальна оцінка роботи є позитивною, дисертація може бути подана до розгляду у спеціалізовану вчену раду відповідного профілю.

В **обговоренні** дисертаційного дослідження взяли участь:

Провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1, доктор юридичних наук, професор Таран Олена Вікторівна вказала, що актуальність запропонованого дослідження в умовах сьогодення не викликає сумнівів, питання, які були розглянуті, підтверджують необхідність звернення до проблем, які були обрані здобувачем.

Отже, дисертація Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, яке відповідає відповідним вимогам, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, доктор юридичних наук, професор Василинчук В.І. зазначив, що в процесі дослідження дисертант у цілому успішно вирішив ті завдання, які поставила перед собою. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним з перших у вітчизняній юридичній науці комплексним монографічним дослідженням, у якому з урахуванням норм вітчизняного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування досліджено представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні. Дисертантом сформульовано та обґрунтовано низку висновків і рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності представника юридичної особи; сформульовано поняття представництво юридичних осіб та представник юридичної особи у кримінальному провадженні; висвітлено міжнародний досвід представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні; здійснено класифікацію представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні; охарактеризовано процесуальний статус представника юридичної особи у кримінальному провадженні. Розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства з метою удосконалення представництва юридичних осіб у кримінальному проваджені.

Отже, дисертація Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, яке відповідає відповідним вимогам, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2, кандидат юридичних наук, доцент Климчук М.П. Актуальність підготовленої Якимчук О. В. дисертації в умовах сьогодення не викликає сумнівів. Зміст роботи вказує на те, що дисертант, у цілому, успішно вирішила ті завдання, що поставила перед собою.

Отже, дисертація Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, яке відповідає відповідним вимогам, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Якимчук О. В. подякувала виступаючим та усім присутнім на засіданні за об'єктивну оцінку її дисертаційної роботи, за висловлені зауваження та побажання, слушні професійні поради, що сприяли удосконаленню змісту та форми дисертаційної роботи.

На підставі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий

ВИСНОВОК
щодо дисертації Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні»

Дисертація Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 081 – Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт установи. Юридичні особи беруть активну участь у кримінальному провадженні України у різних кримінально-процесуальних статусах. Однак, внаслідок своєї природи, юридичні особи не можуть реалізовувати надані їм права та виконувати обов'язки безпосередньо, а лише через представників. Однією із форм реалізації конституційного права на правову допомогу є інститут процесуального представництва. Безпосередньо Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України та Цивільним процесуальним кодексом України регламентується представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні.

КПК України 2012 року значно розширив процесуальний статус юридичних осіб, порівняно із КПК УРСР 1960 року. Новелою вітчизняного законодавства стало прийняття 23 травня 2013 року Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», яким було запроваджено застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Відповідні зміни щодо участі юридичних осіб, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру, були внесені й в кримінально-процесуальне законодавство, а саме було введено нового учасника кримінального провадження – представника

юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Гармонізація вітчизняного законодавства з європейським, зокрема введення заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, потребує ґрунтовного висвітлення процесуального статусу юридичних осіб, щодо яких здійснюється кримінальне провадження, спираючись на закордонний досвід. Із проведенням конституційної реформи щодо правосуддя, якою було запроваджено виключне представництво іншої особи у суді адвокатами, відбулися відповідні зміни й у правовому регулюванні представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні.

За таких умов особливого значення набуває питання забезпечення та охорони майнових і немайнових інтересів юридичних осіб. До того ж, чинне кримінально-процесуальне законодавство здебільшого орієнтоване на представництво фізичних осіб, залишаючи поза увагою особливості, які відрізняють фізичних осіб від юридичних.

Представництво, зокрема юридичних осіб, як міжгалузевий інститут досліджено переважно вченими-цивілістами: І. О. Гелецька, В. Л. Гранін, Г. З. Лазько, І. А. Павлуник, В. В. Рєзнікова, О. В. Россильна, С. А. Чванкін, О. Є. Харитонов, М. М. Ясинок. Проблематикою представництва у кримінальному провадженні у радянській кримінально-процесуальній науці займалися: В. Д. Адаменко, С. А. Александров, В. П. Божьєв, В. В. Мелешко, В. А. Рясенцев, В. М. Савинов, П. М. Туленков та інші. Деякі теоретичні та практичні аспекти інституту представництва у кримінальному судочинстві незалежної України тією чи іншою мірою у свій час висвітлювали: С. Є. Абламський, В. І. Галаган, І. В. Гловюк, В. К. Грищук, О. В. Капліна, О. М. Качалова, О. П. Кучинська, Є. Д. Лук'янчиков, В. Т. Нор, О. В. Панченко, О. Ф. Пасєка, В. О. Попелюшко, В. В. Рожнова, Л. Д. Удалова. Необхідно відмітити також комплексне дослідження інституту представництва у кримінальному провадженні В. Г. Пожаром та законного представництва у кримінальному провадженні В. В. Самолюком. Слід згадати також роботи С. В. Толокольнікова щодо процесуального статусу юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Однак, проблеми представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні не були предметом дисертаційних та монографічних досліджень (зокрема, визначення понять «представництво юридичних осіб» та «представник юридичної особи» у кримінальному провадженні, характерні ознаки представництва юридичної особи у кримінальному провадженні, особливості відповідальності представника). Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлюється необхідністю максимально конкретизувати та індивідуалізувати представництво у кримінальному провадженні саме для юридичних осіб.

Дисертація виконана в рамках теми кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського Національного університету «Острозька академія» «Забезпечення справедливого правосуддя, захисту прав і законних інтересів особи в кримінальному судочинстві» (державний реєстраційний номер теми – 0110U003999). Дисертація відповідає положенням й напрямам реалізації Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних

правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, тема дослідження узгоджується з Переліком основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019-2023 роки, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 30.01.2019 р. № 30. Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Національного університету «Острозька академія» 24 листопада 2016 р. (протокол №6).

Формулювання наукової задачі (проблеми), нове вирішення якої отримано в дисертації. *Мета* дослідження полягає у визначенні особливостей представництва юридичних осіб, виявленні законодавчих недоліків у регулюванні цього інституту, розробці положень, спрямованих на вдосконалення законодавства з питань представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні, а також рекомендацій для застосування їх на практиці.

Для досягнення мети дисертаційного дослідження було поставлено та вирішено такі *завдання:*

1) розкрити становлення та розвиток представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні;

2) з'ясувати поняття та ознаки представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні;

3) здійснити класифікацію представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні на основі критеріїв, які якомога більше розкривають особливості цього виду представництва;

4) сформулювати поняття «представник юридичної особи у кримінальному провадженні»;

5) визначити передумови та підстави для виникнення та припинення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні, а також розробити процесуальні вимоги до особи для набуття статусу представника юридичної особи у кримінальному провадженні;

6) визначити обсяг повноважень представника юридичної особи у кримінальному провадженні;

7) встановити порядок та підстави притягнення представника юридичної особи до відповідальності;

8) охарактеризувати закордонний досвід у сфері правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні;

9) виявити недоліки та прогалини вітчизняного правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та розробити на основі проведеного дослідження відповідні рекомендації щодо вдосконалення законодавства та правозастосовчої діяльності, спрямовані на ефективне здійснення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні правовідносини, що виникають у зв'язку із здійсненням представництва прав і законних інтересів юридичних осіб -- учасників кримінального провадження.

Предметом дослідження є представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним дисертаційного дослідження полягає у тому, що ця робота є першим в українській кримінально-процесуальній науці комплексним дослідженням, спеціально присвяченим представництву юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Наукова новизна виражається у таких основних положеннях:

уперше:

– сформульовано поняття «представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» як врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства правовідносини, що полягають у здійсненні представником юридичної особи від її імені та в її інтересах процесуальних дій з метою захисту її прав та законних інтересів, реалізації її процесуальних обов'язків у рамках кримінального провадження;

– визначено поняття «представник юридичної особи у кримінальному провадженні» як дієздатна фізична особа, яка є самостійним учасником кримінального провадження, а також прокурор у визначених законом випадках, що здійснює захист прав та законних інтересів юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, та юридичної особи, яка бере участь у кримінальному провадженні в процесуальному статусі заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт на підставах визначених кримінально-процесуальним законодавством на всіх стадіях кримінального провадження;

– обґрунтовано необхідність передбачення підстав для представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні арбітражним керуючим;

– обґрунтовано необхідність приведення кримінально-процесуального законодавства у відповідність з цивільно-процесуальним, господарсько-процесуальним законодавством щодо самопредставництва юридичної особи;

удосконалено:

– систему класифікації представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні за характером обов'язку, підставою виникнення, обсягом повноважень представника, процесуальним статусом юридичної особи, видом юридичної особи, рівнем професійності представника, стадіями кримінального провадження, правовим статусом представника;

– правовий статус представника юридичної особи як самостійного учасника кримінального провадження через призму його повноважень, підстав набуття та припинення ним представництва, а також відповідальності;

– систему передумов і підстав для набуття та припинення статусу представника юридичної особи у кримінальному провадженні, зокрема юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

– систему ознак представництва, зокрема представництва юридичних осіб, які дозволяють відокремити цей вид представництва від інших видів процесуального представництва;

набуло подальшого розвитку:

– наукові підходи щодо визначення генези становлення представництва у кримінальному провадженні через призму розвитку юридичних осіб;

– обґрунтування необхідності введення обов'язкової участі представника юридичної особи у кримінальному провадженні;

– обґрунтування права заявника (юридичної особи) на представника;

– пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КПК України, які дозволять усунути ряд недоліків законодавства, які регулюють притягнення представника юридичної особи до відповідальності (механізм порушення судом питання про дисциплінарну відповідальність представника, подвійна юридична відповідальність представника за КПК України та КУпАП).

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – як основа для подальшого дослідження представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та інституту представництва загалом, а також кримінально-процесуального статусу юридичних осіб;

законотворчій діяльності – для удосконалення правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та внесення змін до КПК України (лист-відповідь голови Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 04-27/12-2020/62753 від 01.06.2020 р.);

правозастосовній діяльності – як рекомендації для юрисконсультів, адвокатів, суддів, прокурорів та слідчих для більш ефективного здійснення кримінально-процесуального представництва юридичних осіб;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми кримінального процесу», «Судові та правоохоронні органи України», «Адвокатура України», «Правоохоронна та правозахисна діяльність», інших спеціальних курсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій, а також для підготовки спеціалістів у сфері захисту прав та інтересів у кримінальному провадженні (Акт впровадження у навчальний та науковий процеси Навчально-наукового Інституту права ім. І. Малиновського Національного університету «Острозька академія»).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно здійснених досліджень.

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 11 публікаціях, у тому числі 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 6 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції в юридичній науці» (м. Одеса, 29-30 червня 2018 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична осінь 2018 року» (м. Харків, 14 листопада 2018 року), Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвиту» (м. Луцьк, 27 березня 2020 року), Всеукраїнській дистанційній конференції «Правовий вимір конституційної та кримінальної

юрисдикції в Україні та світі. Треті юридичні читання» (м. Одеса, 10 квітня 2020 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 8-9 травня 2020 року), Міжнародній науково-практичній конференції «П'яті Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 15-16 травня 2020 року).

Характеристика особистості здобувача. Якимчук Ольга Володимирівна, 1992 року народження, уродженка м. Рівне. У 2015 році закінчила Національний університет «Острозька академія» за спеціальністю «Право», за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр. Якимчук О. В. З 2016 року аспірант заочної форми Національного університету «Острозька академія».

Оцінка мови та стилю дисертації. Мова і стиль дисертації відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст дисертації відповідає спеціальності 081 – Право.

Відповідність дисертації нормативно встановленим вимогам та можливість подання їх до захисту. Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України Про затвердження Вимог до оформлення дисертації від 12 січня 2017 року № 40, п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, та може бути рекомендована спеціалізованій вченій раді відповідного профілю для попереднього розгляду та захисту.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 21, проти – немає, таких, що утримались – немає.

У результаті експертизи дисертації Якимчук О.В. та повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Якимчук Ольги Володимирівни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України Про затвердження Вимог до оформлення дисертації від 12 січня 2017 року № 40, п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора

філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» до разового захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
Завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук **Марк МАКАРОВ**

Проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор **Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ**

ДЛЯ ДОВІДОК
ПРОВІДНИЙ ФАХІВЕЦЬ
ВІДДІЛУ ПЕРСОНАЛУ
А. ШЕЛЕСТИНСЬКИЙ